

*Лутай М.Є.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Житомирського державного університету ім. /.Франка*

***Ківа Маркович Табакмахер - директор Житомирського
педагогічного інституту- жертва сталінського
тоталітарного режиму***

В березні 1935 року директором Житомирського учительського інституту було призначено К.М.Табакмахера. Табакмахер Ківа Маркович народився 3 жовтня 1903 року в м. Ковелі у єврейській робітничій сім'ї. Тринадцятирічний хлопець пішов з дому у пошуках заробітку, з цієї ж причини в 1916р. перебував у Німеччині. В 1917 р. був членом «Бунду» в м. Кельцах (Польща). З 1920 по 1928 рік перебував на службі у Червоній Армії. До лав партії вступив у 1921 р. В цьому ж році був секретарем партбюро 212 полку 24 дивізії. В 1921 р. виключався з партії і протягом 6-ти місяців був поза партією. З 1923 по 1925 рр. К.Табакмахер політрук роти 72 полку 24 дивізії у Жмеринці. У 1924-1925 рр. - член міськради у Вінниці. Пізніше, з 1925 р., служив у політвідділі 44 дивізії, що

дислокувалася у Києві. В 1928 році в ході партійної чистки в армії з армії звільнений. У 1929 році працював в інвалідній артілі райкоопспілки в Києві. В 1930 році Київським окружкомом партії був направлений на роботу в Сибір, пропрацював там лише 1 рік. У 1931 р. вчився на курсах в Полтаві при навчальному комбінаті м'ясопромисловості. В 1932-1935 рр. - знову на службі в армії. Останнє місце служби - 46 стрілецька дивізія, начальник клубу. 3 березня 1935 року призначений директором Житомирського учительського інституту. Обіймав цю посаду з 1935 по 1937 рік. Сьогодні ми можемо лише дивуватись, як у той час підбирались керівні кадри. Зокрема, К.М. Табакмахер ніякої освіти, крім курсів у Полтаві, не мав, як свідчать архівні документи ніде і ніколи не вчився.

А тим часом 5 серпня 1936 року в Житомирі відбулась нарада окружного комітету партії, яка в майбутньому вплине на долю сотень людей «По проробці» (термін у дусі того часу) закритого листа ЦК ВКП(б)/ «Про терористичну діяльність троцькістсько-зінов'євського контрреволюційного блоку». З приводу листа і конкретних завдань окружного партійного комітету висловились члени ОПК. Першим взяв слово начальник особливого відділу і окрвідділу НКВС капітан Шатов. Він відмітив, (перейдемо на мову оригіналу): «В Житомире не всё в порядке и здесь работают троцкисты, ещё до получения письма ЦК ВКП(б), мы арестовали четырёх троцкистов и уже закончено следствие, которое подтверждает необходимость их высылки... В нашей практической работе нужно иметь в виду, что к бывшим троцкистам, к нестойким членам партии нужно очень серьёзно подойти, к ним доверия быть не может. Нужно повседневно следить за их деятельностью, крепенько проверять. Следует отметить, что партийные организации ещё недостаточно, к великому нашему стыду, помогают органам НКВД».

Партійні організації досить скоро почнуть активно «допомагати» органам НКВС.

Після Шатова слово взяв секретар окружному партії Тільман: «Каждый из нас глубоко переживает ненависть, озлобленность к этим фашистским агентам-троцкистам и зиновьевцам. Мы требуем от партии и правительства физического их уничтожения». Цей заклик підхоплюють, візьмуть на озброєння і почнуть винищувати ні в чому не винних людей. Наступне слово взяв Кузнецов: «Обсудив письмо ЦК ВКП(б) мы требуем высшей меры социальной защиты вожакам фашистского блока. Уничтожив физически контрреволюционные фашистские элементы, которые посягают на сердце нашей партии, мы должны мобилизоваться, ещё лучше работать, повышать партийную бдительность». Досить чітко і ясно висловив свою точку зору секретар Черняхівського райкому партії Мирненко: «Не повторяясь скажу, что необходимо сделать серьёзный вывод из закрытого письма ЦК ВКП(б) в нашей практической работе. Повысить партийную бдительность. Есть группы исключённых, которые являются прямыми врагами нашей партии, с ними нечего работать, их нужно убрать». Була прийнята резолюція, яка намітила шляхи боротьби з троцькістами: «...Совещание членов ОПК требует беспощадным мечом

пролетарской диктатуры расправиться с контрреволюционерами-террористами, этой белогвардейской фашистской швалью. Когда враг не сдаётся, его уничтожают». (Які тут церемонії - «убрати» і все, установка дана). Згідно з прийнятою резолюцією у всіх партійних організаціях були проведені збори, а в Житомирі партійний актив і відьомський пошук «троцькістів» почався.

У Житомирському учительському інституті вибір впав на директора інституту К.М. Табакмахера. 20 серпня 1936 року капітан особливого відділу НКВС Шатов підготував необхідні «компрометуючі» матеріали. Його звинувачували в тому, що: «Несмотря на наличие в учительском институте контрреволюционных преподавательских кадров, как например троцкистов Чудновской, Олейника, Багалея, преподававшего историю Украины, Табакмахер не предпринял никаких мер к устранению их с института». Друга «провина» полягала в наступному: «Несмотря на решение ЦК ВКП(б) об изъятии троцкистской литературы (мова йде про підручник з історії радянської літератури П.С. Когана, 1929р. видання, де були посилання на ЛД Троцького, хоча книга - ні окрлітом, ні главлітом не була заборонена) Табакмахер не только не уничтожил, а держал такую у себя в кабинете в учительском институте, чем давал пользоваться ею лектуре и студентам...». Як «провина», директору виставлялося і те, що у розмові з секретарем ОПК Тільманом Табакмахер заявив, що він не відповідає за контрреволюційну діяльність лектури в інституті. «Товариші» по партії «пригадали» Табакмахеру його «коливання» відносно генеральної лінії партії, його «сумнів» відносно можливості побудови соціалізму в одній країні, його позицію в партійних дискусіях 1925, 1927 років, його «вина» полягала і в тому, що мав свою точку зору, погляди з тих чи інших питань партійного будівництва і намагався їх відстоювати. Крім вищеназваних звинувачень, була ще одна досить серйозна «провина»: він приховав від партії свій зв'язок із Польщею. А полягав він у тому, що в м. Ковелі (на той час це закордон, територія Польщі) проживала нещасна бідна єврейка Хана, - мати Табакмахера і вона «посміла» надіслати лист своєму синові. Цей перший лист датовано 1928р., і хоча син тут же відніс його в особливий відділ 44-го корпусу, де служив, - цього було недостатньо. Протягом трьох місяців під диктовку начальника цього відділу він писав матері листи, потім листування було припинено. Навіть тоді, коли в 1935 р. отримав лист від громадського опікуна, де повідомлялося, що мати проситься в притулок, він не відповів на лист і на всі наступні листи матері не відповідав (хтозна з якої причини). Однак на ці факти ніхто не зважив. Звинуватять і дружину К.М. Табакмахера О.В. Паволоцьку, яка «посміє» на партактиві виступити на захист свого чоловіка намагатиметься довести, що він не «дворушник», не «троцькіст». їй також поставлять у «провину» листування з матір'ю чоловіка. Один із членів окружного Грубер повчав Паволоцьку: «Ты же должна помочь партии. Ты переписывалась с матерью Табакмахера. Никто не ставит вопрос, что она кухарка, но ты знаешь, что переписываться с заграницей надо так, чтобы знала партия». Секретар МПК Жученко доповнив: «Переписка с заграницей должна

проходить с ведома партийных организаций и НКВД». (Ось так). Але ніякі доводи і пояснення ні самого Табакмахера, ні його дружини не могли зупинити маховик репресивної машини. Постанова об'єднаного засідання МПК і ОПК була одностайною:

1. К.М. Табакмахера як активного троцькіста і дворушника з партії виключити;
2. Вважати за необхідне його ізолювати;
3. Просити нарком освіти негайно, у зв'язку з великою засміченістю викладацького складу учительського інституту, що відбивається на ході навчального процесу, прислати комісію з метою перегляду всього лекторсько-викладацького складу і зміцнення організації учительського інституту.

Товариші по партії продемонстрували свою одностайність і щодо дружини Табакмахера О. Паволоцької. Рішенням бюро ОПК від 26 серпня 1936 р. вона була звільнена з роботи заступника директора окружної газети «Радянська Волинь» за те, що упродовж 12 років жила разом з Табакмахером, «знала» його троцькістську діяльність, «приховувала» її, і на партактиві, на засіданні первинної партійної організації, на бюро ОПК всіляко намагалась взяти його під свій захист і ... поставила свої сімейні інтереси вище інтересів партії. Постановили: «Паволоцьку, як посібника активного троцькіста, як дворушника з партії виключити». Навіть була пропозиція «ізолювати» і Паволоцьку, незважаючи на те, що в неї на руках був 10-літній син. Але на цьому справа Табакмахера не закінчилася. Його Одіссея лише починалася. Рішення про те, що його необхідно ізолювати, буде виконано 10 жовтня 1936р., в цей день підписано постанову про арешт К.М. Табакмахера за статтями 54-10, 54-11 КК УРСР. Через місяць заарештований буде відправлений до Києва. Незважаючи на всі тортури, Табакмахер винним себе не визнавав і тому його справу за № 5007 направляють на розгляд Особливої Наради НКВС СРСР, яка 13 травня 1937 р. прийме рішення: «Табакмахера Киву Марковича - за к/р троцкистскую деятельность заключить в исправтрудлагерь сроком на 5 лет, сч. срок с 10.10.36 г. Дело сдать в архив». Ув'язнений К.М. Табакмахер був відправлений в м. Котлас, де відбував покарання в Ухтпечтаборь. Термін покарання закінчувався 10 жовтня 1941 року, але в період війни «ворогів народу» не звільняли і 12 лютого 1942 р. його засуджують вдруге за звинуваченням, що він «збирався організувати збройне повстання, захопити владу - запросити Птлера до Воркута». Проте і на цьому Одіссея Табакмахера не закінчується. Відсидівши майже 2 роки у табірній в'язниці, він вийшов з неї 23 червня 1943 року, та не на волю. Майже 20 років він провів у таборах і був реабілітований у травні 1957 року постановою Київського обласного суду.